

Guldstrand, guldstrand!

Eva Heyman

År 1930 blev den unge svenske prästen Sven Danell tillfrågad av ärkebiskopen Nathan Söderblom om han kunde tänka sig att tjänstgöra i Estlands svenskbygd. Genom sin farbror, språkforskaren Gideon Danell, och sin äldre bror Nils, som var rektor vid Birkas folkhögskola, hade Sven Danell fått ett intresse för estlandssvenskarna. Han tackade därför ja till uppdraget och sändes, endast 27 år gammal, att verka som hjälppräst i Nuckö pastorat. Detta omfattade kommunerna Rickul, Sutlep och Pasklep. I Rickul predikade Danell i Rosleps kapell, men i prästuppsdraget ingick även att Odensholm skulle få besök en gång i månaden. Även byarna Vippal och Korkis i Kors socken skulle få regelbundna besök. År 1933 blev han kyrkoherde i församlingen och verkade som sådan fram till 1937, då han av de estniska myndigheterna tvingades att lämna tjänsten och återvända till Sverige.

I sin bok "Guldstrand" berättar Sven Danell om sitt arbete och sina upplevelser i svenskbygden med mycket kärleksfulla ord. Titeln på boken har han dels valt med tanke på solnedgångarna vid stranden i Roslep, men även för att det fanns så mycket guld i människornas sätt att leva – trots fattigdomen.

Eftersom Danell huvudsakligen skulle predika i Rosleps kapell och verka i den kringliggande helt svensktalande trakten, valde han att bo i den närliggande byn Bergsby.

Någon bostad var inte ordnad i förväg åt Danell. Efter båttransport från Hapsal till Österby brygga och hästskjuts till Bergsby i Rickul fick han själv höra sig för i gårdarna. Han fick nej på flera ställen, eftersom man inte ansåg sig kunna erbjuda husrum och förplägnad som passade en "tiskan man" (tysk = herremän). Slutligen, när han kommit till utkanten av Bergsby, fick han ett eget rum i den nybyggda Hinosgården hos Anders och Tio Klingberg. Även Tio var rädd för att maten skulle vara för enkel, men Danell bedyrade att han skulle hålla tillgodo med vad huset förmådde.

Danell beundrade resen Anders för hans mångsidighet och uthållighet som bl.a. jordbrukare och snickare och för hans språkkunskaper.

Vid Rosleps kapells 100-årsjubileum 1935, med deltagande av bl.a. biskopen Rahamägi med sällskap, kom språkkunskaperna väl till pass. Danell skriver i sin bok: "Med biskopen talade Anders estniska, som sig borde, och med biskopinnan tyska, som var hennes modersmål och dessutom behövde användas av hänsyn till ett par närvarande rikssvenskar. Biskopens chaufför, som var ryss, talade med Anders på ryska, och i nästa ögonblick kunde värden vara inbegripen i rikssvensk konversation med gästerna från Sverige."

Danell bodde hos familjen Klingberg av och till ända till 1933, då han som kyrkoherde efterträdde Eugen Tannenbaum och flyttade in i Nuckö prästgård.

Danell blev till en början betraktad med misstänksamma ögon av de djupt religiösa estlandssvenskarna. Hans pipskäg gav honom ett ryskt utseende och att han rökte pipa förhöjde inte intrycket. Att han införskaffade en fotboll och lärde pojkarna reglerna för spelet, vilket även förekom på söndagarna, sågs

inte med blida ögon av de religiösa. Danell skriver: "Mitt tilltag blev mycket hårt bedömt av de ledande männen bland de fromma, och en av dem sade: 'Nu fattas bara ett bra rep'. Meningen var, att jag borde hängas, men någon allvarlig avsikt att utföra saken var givetvis aldrig å bane."

Danell berättar också i sin bok hur svårt han den första tiden hade att komma in i hemmen. "Gick man på husbesök, upprepades i de flesta fall samma förlopp: först en trummande galopp av bara barnafötter bort från tunet mellan husen, så snart man närmade sig, så spejande småhuvuden i ljudlös tittutlek bakom de grå laxknutarna... Knackade man på dörren, hörde man att fruntimmerna rörde sig i rådlös förfäran därinnanför. Men något 'Stig in!' kom mestadels inte."

Dop och vigslar utfördes av kyrkoherden på den söndag i månaden som han predikade i Rosleps kapell. Inte heller begravingar krävde närvaro av präst. De utfördes av sex griftemän, och när kyrkoherden nästa gång besökte Roslep, vigde han graven.

Danell hörde talas om att en kvinna i Bergsby dött, men ännu inte blivit jordad. Han skriver: "Här var nu ett tillfälle att försöka få vara med om en begraving, och jag begav mig till sorgehuset och frågade den efterlevande maken, när begravingen skulle ske och om han hade något emot att jag kom med och talade om Guds ord. På den första frågan fick jag besked, och på den andra svarade den gamle: 'Nå, om du vill koma, såss må du koma, å vill tu ent, såss tarvas hä ent (Ja, om du vill komma, så kan du komma, och vill du inte, så behövs det inte)'. Det var tydligt att han helst ville ha begravingen förrättad utan prästen, men jag kom och blev inte ovänligt bemött."

Den huvudsakliga arbetsuppgiften för den nye prästen blev den första tiden att predika. Danell skriver om sin första predikan i Rosleps kapell en augustisöndag 1930:

"Folk hade samlats timal i förväg, ty det var ett fåtal som ägde klocka, och man tog sig god tid för säkerhets skull. Kanske sågos ännu några komma "laupand" (gående), som det hette, och man fäste sig särskilt vid gamlingarnas raska gång, som väl gjorde skäl för beteckningen "löpa". Korpulens var en så gott som okänd företeelse, och de ynglingalikt slanka gubbarna

gingo ofta så raskt att det långa skägget fläktade av farten. Södra långsidans dörr stod på vid gavel – för mig en symbol av den dörr till en ny verksamhet, som nyss öppnats. Ljudet av en sång hade just förtonat. Under den långa väntan hade man tydligen sjungit för att förkorta tiden och bereda sig till gudstjänsten. Och nu bars en ny sång ut genom den öppna dörren och ner över kyrkbacken med dess dallergräs och durrande blåklockor, ett mäktigt orgelbrus av klingande, litet gälla sopraner och härliga mjuka basar: 'Jag vet en port som öppen står'....

Oftast var det 100-200 närvarande vid gudstjänsten i Rosleps kapell, men vid högtider kunde upp till 700 personer ha samlats. En juldag hörde Danell en kvinna kommentera morgonens julotta: 'I dag var det inte så mycket folk i ottan. Jag nådde ner till golvet med fötterna flera gånger'."

Det var inte bara kyrkan som samlade de religiösa. Frikyrkorörelsen hade ett starkt fäste bland etlands-

svenskarna eftersom predikanter sänts från Sverige redan från slutet av 1800-talet att missionera i området. I stora och medelstora byar byggdes bönehus och medel till underhållet av dessa erhöles genom årligen återkommande auktioner.

Svenska Missionsförbundet och pingströrelsen hade under 30-talet fast anställda predikanter i socknen, vilket kan förklara att man inte hade så stort behov av tillgång till präst. Störst motstånd kände Danell från pingströrelsen, som "var ofördragsam, inte bara mot kyrkan, utan mot övriga frireligiösa samfund... Att där försöka knyta någon kontakt hade varit fullständigt meningslöst."

Arbetsuppgifterna utökades med tiden för den nya prästen. Under vintern 1930 – 1931 började han även sin första konfirmationsundervisning med 56 "lärbarn", 28 pojkar och 28 flickor, i Bergsby. Tidigare skedde all konfirmationsundervisning i Hosby några sommarveckor. Lärbarnen bodde då i lärstugan bred-

Flickorna i Sven Danells första konfirmationsklass i Bergsby 1931

Övre raden från vänster: Melita Westerbusch (Bergsby Almas), Leontine Linneberg (Roslep Hansas), Elvine Stahl (Rosta Tomas), Ida Luks (Lucks Matsas), Martha Luks (Haversved Henders), Signe Heldring (Höbring Jakas), Johanna Jakobsson (Ölbäck Jakobssons), Rebecka Sandsten (Bergsby Lill Pet), Aline Heyman (Ölbäck Nibons).

Mellersta raden: Elsa Brunberg (Roslep Irjas), Sofia Westerborn (Roslep Jurens), Helene Talberg (Höbring Långbacks), Melita Fagerlund (Bergsby Sävors), Elfride Åkerblad (Bergsby Marks), Elisabeth Ahlberg (Rickul Anders), Rosine Borrman (Spithamn Martens), Rosine Dyrberg (Bergsby Larsas), Hilda Tennisberg (Höbring Jurens), Elfride Tegelberg (Höbring Källskog).

Undre raden: Terese Mihlberg (Bergsby Henders), Maria (Maja) Schönberg (Bergsby Bibra), Aline Hamberg (Roslep Lillgors), Sven Danell, Olga Hamberg (Roslep Erkos), Aline Westerby (Roslep Mickas), Sonja Mardi (Roslep Irmans), Regina Westerberg (Haversved Karjas), Olga Heyman (Roslep Brus), Sigrid Hamberg (Roslep Erkos).

vid prästgården och stod själva för maten. I Bergsby läste Danell "varje gång först en timme med flickorna, så en med alla 56 tillsammans och till sist med pojkarna ensamma. Detta var nödvändigt bl.a. därför att det visat sig mindre lämpligt att skicka hem pojkar och flickor samtidigt om kvällarna – många av konfirmanderna voro 18 år."

Min mor, Aline Hamberg, Roslep Lillgors Kristjan, och en faster till mig, Elsa Brunberg, Roslep Irjas, var med i den grupp som konfirmerades våren 1931 (se foto). Det var roligt att se med vilken glädje Danell återsåg några av sina första konfirmander när han bevistade SOV:s hembygdsdag på Björknäs 1973.

Danell anlätades sedermera även till att vigga brudpar. Det var han som 1934 vigde min faster Sofia Brunberg med Johannes Heyman från Roslep Dapp. Vad jag fått mig berättat kommenterade min gudfruktiga farmor Eva, chockerad över att prästen på bröllopsfesten deltog i ringlekar med småflickorna, med

orden "Gesus Kristus, nae, nae!" (Jesus Kristus, nej, nej!).

År 1935 förlovade och gifte sig Sven Danell med en svensk flicka, Miriam, som han fått kontakt med när hon tillfälligt arbetade på Ormsö sommaren 1935. Vigseln ägde rum i Sverige och det är rörande att i "Guldstrand" läsa om det mottagande brudparet fick när de återvände till estlandssvenskarna och prästgården i Hosby.

Miriam Danell medverkade till att församlingsarbetet fick ny fart. En kör och en syförening började samlas i prästgården, en söndagsskola startades i Gutånäs. För att samla ungdomen öppnades en läsestuga med bl.a. tillgång till rikssvenska tidningar.

Den nya prästfrun bringade också viss nyordning i prästgården, vilket hjälpprästen Dunkelmann, som tidigare varit präst i Korkis, inte helt samtyckte till. Bl.a. tilläts han inte längre transportera sin leriga cykel genom prästgården till sitt rum. Danell träffade

Pojkarna i Sven Danells första konfirmandklass i Bergsby 1931

Övre raden från vänster: Axel Heyman (Ölbäck Nibons), Valdemar Treiberg (Ölbäck Kro), Fridolf Heldring (Luck's Stråns), Axel Treiberg (Ölbäck Skumåkars), Alfred Adelman (Rosta Matsas), Axel Engman (Rosta Graisas), Nikolai Hamberg (Roslep Lillgors), Edvin Åkerblad (Roslep Smeens).

Mellersta raden: Joel Besterman (Höbring Grais), Valdemar Borrmann (Spithamn Jakas), Oskar Brunberg (Roslep Ensko), Viljam Brus (Odensholm Brus), Hjalmar Hallman (Spithamn Bentas), Valdemar Österman (Spithamn Esmars Johannes), Robert Westerberg (Haversved Karjas), Axel Åkerman (Spithamn Sevres), Axel Hallman (Spithamn Mats Mathias), August Treiberg (Norrby Kutsan).

Undre raden: Hjalmar Blomberg (Roslep Blombergs), Ivar Mardi (Roslep Ihrmans), Emil Westerblom (Odensholm Nigors), Julius Westerman (Norrby Anders), Sven Danell, Edvin Brunberg (Roslep Bista), Valdemar Brunberg (Roslep Bistaback), Alexander Dans (Ölbäck Vävars), Edvin Vesterholm (Roslep Teves).

prästen Dunkelmann många gånger under sina predikoturer till Korkis. Det finns många dråpliga episoder om den excentriske pastorn i boken.

Eftersom det var stora avstånd till de olika kyrkorna och kapellen som Danell skulle besöka, var färden många gånger strapatsfylld, vare sig det var fråga om cykel, båt eller med häst. Efter att ha blivit biten av en hund cyklade Danell alltid med storstövlar på. På vintern var häst och släde enda möjligheten, både till lands och över isen till Hapsal. Danell var nämligen även lärare vid det Svenska gymnasiet i Hapsal, där han undervisade i svenska och kristendom.

Danell berättar i sin bok om en mycket dramatisk slädfärd med sin hustru till Korkis i februari 1936. Resan dit gick utan problem. Hemfärden ville man förkorta en timme genom att ta en genväg över en stor mosse. Han måste då följa ett smalt spår som sommartid huggits med lie genom vassen. Efter en bit på väg blockerades spåret av ett hölass, vilket Danells häst Dixi ryggade åt sidan för. Isen brast och hästen hamnade i vattnet. Danell skriver: "Dixi arbetade frenetiskt För varje gång hon fick upp frambenen på isen, brast den på nytt snart var nosen sönderslagen och isen blodig vida omkring." Tre personer från en närliggande bondgård kom lyckligtvis till undsättning och efter ca en timmes kamp lyckades man få upp den utmattade och stelfrusna Dixi.

I juli 1937 tvingades Danell lämna sin kyrkoherdetjänst och återvända till Sverige eftersom Inrikesministeriet hade dragit in arbetstillståndet för honom och även för övriga utländska präster.

Sockenborna hjälpte till vid flytten och det samlades fler vagnar än vad som behövdes. Den gamle värkbrutne trotjänaren Söderholms vagn blev utan lass. Trots försäkran att inget mer fanns att hämta gick han in i huset för själv se efter. "Hans lilla rynkiga ansikte lyste av fröjd när han kom ut igen i triumf,

Sven Danell (till höger) vid Hembygdsgagen 1973.
Foto ur Kustbon 1981:1

bärande lillans badbalja av plåt i famnen. Den kom så ombord på hans lilla vagn."

Sven Danell avslutar boken med orden:

"Det var år på det fattiga Estlands fattigaste strand. Ändå hade västersolen inte ljugit, när den ibland hade trollat fram en guldstrimma i strandbrynet. Det fanns guld där i byarna, om än inte av det slag som glimmar för ögat. Där fanns den skimrande rikedom av ett fredligt samspel mellan olika nationers kynnen. Där fanns hängivenhet för idéer. Där levdes av många ett liv, värt att kallas liv. Och där fanns, mitt ibland åtskilligt av skrymteriets kattguld, det sanna livet i Ordet som är av evighet. Skall den stranden någonsin mer stå vänligt, välkomnande öppen? Och om ej här på jorden, männe under den nya himmel, på den nya jord, där rättfärdighet bor?

Guldstrand, guldstrand!
När når min lilla båt land?"

Sven Danell föddes i Uppsala den 25 november 1903 som son till Hjalmar Danell, sedermera biskop i Skara, och hans hustru Maria, född Beckman. Han tog teologie kandidatexamen 1928 och prästvigdes samma år i Skara domkyrka. Under åren 1930-37 var han präst i Nuckö. Efter återkomsten till Sverige var han 1941-43 föreståndare för Ersta diakonissanstalt i Stockholm. Han var senare hovpredikant och kyrkoherde i Västra Tunhem innan han 1955 utnämndes till biskop i Skara, från vilken tjänst han pensionerades 1969. Sven Danell avled den 18 januari 1981.

Guldstrand har tryckts i flera upplagor, varav den senaste (den fjärde) kom ut 1979. Eftersom den sedan länge var slutsåld i handeln tog Kulturkommittén i Rickul/Nuckö Hembygdsförening 2004 initiativet till ett ge ut en femte upplaga. I denna har tillkommit en personförteckning och ett antal nya fotografier.